

Ροΐδεια σατιρικά γυμνάσματα

Τα περίφημα «ραμπαρολογήματα» του μεγάλου «τύλιστα» και ένθερμου ευρωπαϊστή

Εμμανουήλ Ροΐδης

Αθυσσάρια κείμενα (1882-1885)

Φιλολογική επιμέλεια Παν. Μουλλάς, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2005, σελ. 373, τιμή 20 ευρώ

Της ΛΙΖΒΕ ΤΣΙΡΙΜΑΚΟΥ

Ο εν Αγγλία υπουργός των Εξωτερικών έπεμφεν, ως λέγουσι, το ημετέρω αντόγραφο επιστολήν, δι' ης συγκαίρει αυτόν διά τας ενεργουμένας ελευθέρας εν Ελλάδι εκλογάς. Ακριβής παράφρασις της επιστολής ταύτης ήθελεν είναι το κατωτέρω δημόδες διάστημα:

Πού ηκούσθη, πού εφάνη
Είς την Ανδρον ανδριβάνη!

«Σκνίπερ», Αρμοδαίος, 26.7.1875

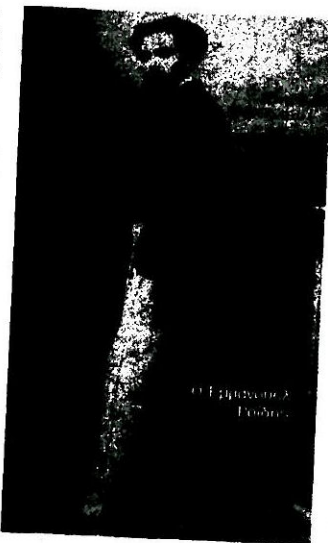
«Τα Απαντα. Ποια Απαντα;» τιλοφορούσε σαρκάζοντας ο Άλκις Αγγέλου την ανακοίνωσή του στο συνέδριο που διοργάνωσε το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο για την αξιόμηση Ελένη Τσαντανόγλου το 1996, μολονότι ο ίδιος είχε επομιστεί την επιμέλεια των πεντάτομων *Απάντων* του Ροΐδη (εκδόσεις Ερμής, 1978). Το κυρίως σκεπτικό της ομιλίας που ήταν πως, δεδομένου ότι ο αγωγός μέσος από τον οποίον εκφράστηκε η νεοελληνική γραμματεία, ιδιαίτερα κατά τον 19ο αιώνα, υπήρξε το έντυπο, δηλαδή η εφημερίδα και το περιοδικό, όπου εναλλάσσονταν σταθερά τα επώνυμα με τα ψευδώνυμα και η χρήση του όρου *Απαντα* καθίσταται λίαν προβληματική – ή έρεινα τείνει διαρκώς να ανατρέπεται το περιεχόμενο σχήμα των *Απάντων* ενός συγγραφέα. Ο πάντα φιλεύρενος Παν. Μουλλάς κομίζει στον παρόντα τόμο για του λόγου το αληθές 24 αθησαύριστα

Η καρδιά Άλκι Τσαμπίκο είναι αναληφθείσα καθήκοντα Γενικής και Συγκριτικής Γραμματολογίας στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

κείμενα του Ροΐδη (1836-1904) και, σε παράρτημα, δύο επιπρόσθετες «πατρινές» αναποκρίσεις του, τμήματα με τον καλύτερο τρόπο το περιουσιό «έτος Ροΐδη», τα εκατόχρονα δηλαδή από τον θάνατο του συγγραφέα.

•Μουκαλλίδες και εταίροι•

Πρόκειται για τα «ραμπαρολογήματα» του Ροΐδη, όσα κείμενα δηλαδή μπόρεσε να εντοπίσει στην ενδεκάχρονη πολιτικοσατιρική εφημερίδα *Ραμπαγάς* (1878-1889), το «φιλοσοφικότερο έντυπο της δεκαετίας του 1880», με το οποίο συνεργάστηκε ο μείζων παμφλετίστας, μυθιστοριογράφος, διηγηματογράφος και κριτικός του 19ου αιώνα χρησιμοποιώντας αρχικά το ψευδώνυμο *Lucifer* και αργότερα το *Λυγέ*. Ήδη στον τρίτο τόμο των προαναφερθέντων *Απάντων* καταχωρίζονται δύο «ραμπαροδικά» κείμενα του Ροΐδη-Lucifer, οι «Μουκαλλίδες και εταίροι» (1882-83), ένα πενταμερές επιφυλλισιογράφημα, και «Ο χορός των Ανακτόρων» (1883). Με τα τωρινά αθησαύρια κείμενα πλουτίζεται η ροΐδεια δημοσιογραφική παραγωγή και καταλόγεται εμπράκτως ο μύθος του δόστοκου και ολιγογράφου συγγραφέα, φίλημ που καλλιέργησε επίμονα η εποχή του και την οποία αναμνήσαν άκριτα αρκετοί κοινοί γραμματολόγοι. Το πρώτο μέρος του τόμου καταλαμβάνει μια εκτενής «κοινωνική μελέτη» (ο Ροΐδης επέλεγε συχνά τον όρο *μελέτη* για τα κείμενά του προκειμένου να τα διαφοροποιήσει από τα ιστηρίγματα προϊόντα του ρομαντικού σπυρμού, ισχυριζόμενος ότι «η πρωτοτυπία δεν είναι παλλαίος άλλο τι η έννεργος λόγος και ασημάτων σκευασία»). Η μελέτη τιλοφορείται «Ο σόζυγος το μακθόνει τελευταίος» και απλώνεται σε 16 συνεχείς επιφυλλίδες, δημοσιευμένες στον *Ραμπαγά* το 1884: όντας το εκτενέστερο κείμενο του συγγραφέα μετά την *Πάπισσα*, «Ο σόζυγος» κάλλιστα μπορεί να χαρακτηριστεί νοβέλα. Στο δεύτερο μέρος συγκατακτούν τα «Επικαιρικά», 23 ραμπαροδικά άρθρα δημοσιευμένα από το 1882 ως το 1885, που σχολιάζουν με το απαράμιλλο και ευθύβολο ροΐδειο σκόκιμα την κοινωνικοπολιτική αθηναϊκή ως επί το πλείστον καθημερινότητα (οι τίτλοι τους άλλωστε είναι ενδει-

Ο Εμμανουήλ Ροΐδης

κτικοί της κριτικής πρόθεσης και της παρεμβατικής διάθεσης του συγγραφέα: «Διαβολοφουσίγματα», «Σατανικά πνευ σκέψεις», «Φρόγανα αθηναϊκά», «Φρόγανα πολιτικά» κτλ.). «Επικαιρογραφήματα», όπως τα χαρακτηρίζει εόσταχο ο Δ. Καψάλης, κρατούν πάντα ψηλά το λάβαρο της δηκτικότητας του *Αρμοδαίου*, του εβδομαδιαίου σατιρικού εντύπου που εξέδιδε άλλοτε (1875-76) ο ίδιος ο Ροΐδης, ήδη από τότε «άκατοςχος πολλαπλών ταυτοτήτων» (Σφήκα, Θεοτόμης, Κουνούσης, Κεννής είναι, μεταξύ άλλων, μερικά από τα ψευδώνυμα με τα οποία καταγγέλλει στους συμπολίτες του τα κακώς κείμενα του βίου στην πρωτεύουσα).

Η μέθοδος της «κολοκυνθοπληγίας»

Μένουν προς διερεύνηση οι λόγοι που ώθησαν τον Ροΐδη, κοσμοπολίτη, φιλελεύθερο αστό, που καταστράφηκε οικονομικά με τα διαβόδια

«Λαυρεωτικά» και έβλεπε με συμπάθεια τις εκσυγχρονιστικές τάσεις του «πέμπτου κόμματος» (αρθρογραφεί άλλωστε στην τρικουπική *Ωρα* επί μία δεκαετία: 1880-1890), να συνεργαστεί με τον Κλεάνθη Τριανταφυλλό (1850-1889) στον *Ραμπαγά*. Το προφίλ αυτού του μαχητικού δημοσιογράφου και του εντόπου του απεικονίζεται καλά στη χρήσιμη μελέτη της Λίνας Λούβη για τις σατιρικές εφημερίδες της περιόδου 1875-1886 *Περιγέλιος Βασίλειον* (Εστία, 2002). Προφανώς τους συνδέουν η ελευθεροφροσύνη και οι αντιδυναστικοί αγώνες, η φυσική απέχθεια για τους νεφλυδες «χρυσοκόκκαρους» που εκραυγίζουν τα πάτρια ήθη, ο αντιρρητικός και αντισυμβατικός λόγος, η γαλλομάθεια, η αίσθηση ότι ανήκουν στη μεγάλη «ευρωπαϊκή οικογένεια». Ο Ροΐδης, ωστόσο, όπως υπογραμμίζει στη μεσή 40σελιδή εισαγωγή του ο Π. Μουλλάς, είναι «άνθρωπος του *αντί* και του *ανάμωσα*», ενταγμένος και συνάμα ανέντακτος, προκλητικός αμφοβητίας στις ιδεολογικές του θέσεις και στη γραφή του αλλά και συνεπής ορθολογιστής, με πλήρη συνείδηση ότι ανήκει στα τελευταία απομεινάρια του Διαφοροισμού μέσα σε μια εθνορομαντική περιπρέουσα ατμόσφαιρα που ενίστο τον ερεθίζει δρασικά. Πώς να εληγήσει κανείς τις ανατριχίλλουσες κορόνες του στα παρόντα ραμπαρολογήματα, που συμπιπτούν με τα χρόνια της τέταρτης προδουποργίας του Χ. Τρικουπίη (Μάρτιος 1882 - Απρίλιος 1885); Ενδεχομένως με τον ίδιο τρόπο που θα πρέπει να συνταριπίσει τον πανθομολογούμενο μισογονισμό του με την ακατάσχετη θηλυμανία του (δύο όψεις του ίδιου νομίσματος, σημειώνει ο Π. Μουλλάς). Εκκεντρικός, μοναδικός στυλίσιτας, ευρωπαϊστής, διανοούμενος, ενεργός πολίτης, ο Ροΐδης «πέρισευσε» στην εποχή του, της έφευξε παλιός – και το ήξερε.

Με τα κείμενα του παρόντος τόμου, άψογα σχολιασμένα από τον Π. Μουλλά, τόσο στην εισαγωγή του όσο και στις πλούσιες σημειώσεις του, μας δίνεται η ευκαιρία να επαναπροσεγγίσουμε το «φαινόμωμο» Ροΐδη. Τα «ανθωνικά φάρμακα» του και η μέθοδος της «κολοκυνθοπληγίας» του μας χρειάζονται ανυπερέβτως, επειγόντως.